

Наукові перспективи
Видавнича група

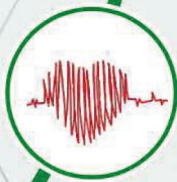
Перспективи та інновації науки

СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"

СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

СЕРІЯ "МЕДИЦИНА"

№8(54) 2025

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва",
Центру дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 8(54) 2025

Київ – 2025

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Luhansk State Medical University

Public scientific organization "System of healthy longevity in the metropolis"

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

**All-Ukrainian Association of Teachers and Psychologists of Spiritual and Moral
Education**

*with the assistance of the KNP "Clinical Hospital No. 15 of the Podilsky District of Kyiv",
Nutrition Center of Natalia Kalinovska*

"Prospects and innovations of science"

(Series" Pedagogy ", Series" Psychology ", Series" Medicine ")

Issue № 8(54) 2025

Kiev – 2025

ISSN 2786-4952 Online

УДК 001.32:1/3](477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8\(54\)](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8(54))

«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»):
журнал. 2025. № 8(54) 2025. С. 2500

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021
№ 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023
№ 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222**

**Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з
державного управління» (Рішення від 18.08.2024, № 6/8-25)**

*Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії
Калиновської.*

*Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації
кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію,
механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку
медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та
місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.*

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента
України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим
ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор
громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з
державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ,
Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені
І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григорівна — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенєва Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Сташіца в Пілі (м. Піла, Польща)
9. Гвождєв Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Гетманенко Людмила Миколаївна - старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

11. Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
12. Гречановська Олена Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету (Вінниця, Україна)
13. Гудзь Наталія Іванівна - доктор фармацевтичних наук, професор, ад'юкт кафедри фармації і екологічної хімії Опільського університету, доцент кафедри технологій ліків та біофармації Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (Львів, Україна)
14. Гуменикова Тамара Рудолівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придніпурської філії Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
15. Дерстуганова Наталія Вікторівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету (Запоріжжя, Україна)
16. Долгова Олена Миколаївна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
17. Журавльова Лариса Петрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
18. Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
19. Інжигевська Леся Анатоліївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
20. Іванська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
21. Кардаш Оксана Любомирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматизації, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
22. Клімус Тереза Миколаївна - кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету "Львівська політехніка", завідувач сіхвського відділення денного догляду Львівського міського центру соціальних послуг "Джерело" (Львів, Україна)
23. Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
24. Коваль Галина Миколаївна - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри мікробіології, вірусології, епідеміології з курсом інфекційних хвороб Ужгородського національного університету (Ужгород, Україна)
25. Ковальчук Анна Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053 Психологія Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
26. Корильчук Неоніла Іванівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
27. Корнієнко Петро Сергійович - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)
28. Кравчук Володимир Миколайович, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
29. Кравчук Людмила Степанівна - кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», завідувач кафедрою фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інститут соціальних технологій Університету «Україна» (Хмельницький, Україна)
30. Крайник Григорій Сергійович - кандидат юридичних наук, доцент, доцент Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, Україна)
31. Левков Анатолій Анатолійович - кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна)
32. Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна)
33. Лисенко Дмитро Андрійович - кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Вінницького національного медичного університету (Вінниця, Україна)
34. Лич (Назарук) Оксана Миколаївна - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
35. Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
36. Мальцев Дмитро Валерійович кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна)
37. Марушева Олександра Анатоліївна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університет Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
38. Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна)
39. Мигенько Богдан Орестович – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
40. Мигенько Людмила Михайлівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини №2 Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
41. Мідельський Сергій Людвигович – професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан)
42. Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
43. Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
44. Мочалов Юрій Олександрович - доктор медичних наук, професор, професор кафедри хірургічної стоматології та клінічних дисциплін ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)
45. Нікульчев Микола Олександрович – доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри філософії НУ «ОМА» (Одеса, Одеська область, Україна)
46. Олійник Світлана Валентинівна - кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент кафедри аптечної технології ліків Національного фармацевтичного університету
47. Поимткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна)
48. Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
49. Попель Оксана Василівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземної філології Одеського національного технологічного університету (Одеса, Україна)
50. Приходькіна Наталія Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
51. Прокоф'єва Марина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної філології факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
52. Сирник Ярослав - доцент кафедри антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)
53. Трушкіна Наталія Валеріївна - кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України (Київ, Україна)
54. Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна)
55. Філіппова Лариса Валеріївна – доктор педагогічних наук, кандидат хімічних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри медичної біохімії та молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О.Богомольця, (Київ, Україна)
56. Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
57. Чаусова Тетяна Володимирівна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
58. Черська Марія Сергіївна - доктор медичних наук, завідувачка консультативно-діагностичним відділенням Державної Установи «Інститут ендокринології та обміну речовин НАМН України» (Київ, Україна)
59. Чумак Оксана Володимирівна - доктор економічних наук, доцент, науковий співробітник відділу статистики і аналітики вищої освіти Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики», (Київ, Україна)
60. Шевченко Валерія Георгіївна - кандидат медичних наук, доцент кафедри хірургії #2 Одеського національного медичного університету (Одеса, Україна)
61. Яковичка Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

УДК 159.922.8:306.85

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8\(54\)-1755-1766](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8(54)-1755-1766)

Ставицька Світлана Олексіївна доктор психологічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Факультету управління персоналом, соціології та психології, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0003-0800-0876>

Кутішенко Валентина Петрівна кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-5597-705X>

Сімонов Максим Євгенович студент Факультету управління персоналом, соціології та психології. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМЕЙ РІЗНОГО ТИПУ

Анотація. Розкрито зміст понять «психологічний клімат», «сімейна згуртованість», «сімейна адаптованість» що є показниками якості міжособистісних стосунків між членами родини, які дозволяють більш точно оцінювати ситуацію в сім'ї й ефективно вирішувати сімейні проблеми. Визначено, що психологічний клімат – це комплекс психологічних умов, які сприяють чи перешкоджають згуртуванню сім'ї; загальна емоційна атмосфера в сім'ї, яка включає рівень підтримки, довіри, задоволеності стосунками.

На психологічний клімат впливає ряд чинників: макросередовище – це глобальні чинники, до яких відносяться економіка, ступінь розвитку держави, загальний рівень культури в соціумі, відносини між людьми, рівень громадської свідомості; мікросередовище – до нього входять фінансовий, соціальний рівень сім'ї, характер діяльності (особистісна, суспільна), розподіл ролей та якість фізичних відносин в родині. Згуртованість та адаптованість – це базова ознака сприятливого психологічного клімату у сім'ї, а рівень сімейної згуртованості й адаптованості визначає якість емоційного зв'язку та міжособистісної комунікації між членами сім'ї.

Емпірично підтверджено залежність рівня згуртованості сімей від стадії їх життєвого циклу, а також тенденція переходу найвищого рівня згуртованості у молодих пар до його зниження у сімей з підлітками й не значне підвищення показників у зрілих подружніх пар. Загалом, проведене емпіричне дослідження за методикою Д. Олсона підтвердило гіпотезу про те, що психологічний клімат

сім'ї залежить від рівня згуртованості та адаптації її членів, а тип функціонування сім'ї визначається збалансованістю їх показників.

Ключові слова: сімейна згуртованість, сімейна адаптація, збалансований тип, не збалансований тип, роз'єднаний тип, розділений, пов'язаний, хаотичний, гнучкий тип функціонування сім'ї.

Stavytska Svitlana Oleksiivna Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology, Faculty of Personnel Management, Sociology and Psychology, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0003-0800-0876>

Kutishenko Valentina Petrivna PhD in Psychology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Personality Psychology and Social Practices, Faculty of Psychology, Social Work and Special Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-5597-705X>

Simonov Maksym Yevhenovych student Faculty of Personnel Management, Sociology and Psychology, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv

PSYCHOLOGICAL CLIMATE AND FUNCTIONING FEATURES OF DIFFERENT TYPES OF FAMILIES

Abstract. The concepts of “psychological climate,” “family cohesion,” and “family adaptability” are revealed as indicators of the quality of interpersonal relationships among family members, which allow for a more accurate assessment of the family situation and more effective resolution of family problems.

The psychological climate is defined as a set of psychological conditions that either promote or hinder family unity, encompassing the overall emotional atmosphere in the family, including the level of support, trust, and satisfaction with relationships. It has been established that the psychological climate is influenced by several factors: the macro-environment—global factors such as the economy, the level of state development, the general cultural level of society, interpersonal relations, and the level of public consciousness; and the micro-environment—which includes the family's financial and social status, the nature of activities (personal or public), the distribution of roles, and the quality of physical relationships within the family. Cohesion and adaptability are basic indicators of a favorable psychological climate in the family. In contrast, the level of family cohesion and adaptability determines the quality of emotional bonds and interpersonal communication among family members.

Empirical evidence confirms the dependence of family cohesion levels on the stage of the family life cycle, as well as the tendency for the highest cohesion levels in young couples to decrease in families with teenagers, followed by a slight increase in mature married couples.

Overall, the empirical study conducted using D. Olson's methodology confirmed the hypothesis that the family's psychological climate depends on the level of cohesion and adaptability among its members, and that the balance of these indicators determines the type of family functioning.

Keywords: family cohesion, family adaptability, balanced type, unbalanced type, disengaged type, separated, connected, chaotic, flexible kind of family functioning.

Постановка проблеми. На нашу думку, сім'я – це соціальна група, яка є основою вибудовування державних та суспільних цінностей і міжособистісних відносин, передусім, тому, що рушійною силою «народження нового життя» є взаємини між чоловіком і жінкою. Сім'я - це важлива форма організації людиною особистого життя, заснована на подружньому союзі, багатогранних взаєминах між чоловіком і дружиною, батьками й дітьми, братами й сестрами, які живуть разом і виконують цілий ряд спільних функцій.

Саме тому, як актуальний, так і перспективний успішний розвиток Української держави та українського суспільства неможливий без зміцнення інституту сім'ї, й особливо сьогодні, коли екстремальна кризова ситуація, викликана військовими діями в країні не може не відобразитися на «інституті сім'ї» з точки зору, домінуючого психологічного клімату та згуртованості членів сім'ї. Четвертий рік війни супроводжується зростаючими економічними й соціальними проблемами, які викликають певну деформацію шлюбно-сімейних процесів, зниження адаптаційних можливостей сім'ї й призводять до порушення її успішного функціонування. Це дає підставу говорити про певну позанормативну кризу сім'ї та поглиблення суперечностей її розвитку. Особливих труднощів, на наш погляд, зазнають сім'ї з дітьми, які потребують найбільше уваги та підтримки як з боку держави, так і з боку вчених, зокрема, психологів, які займаються проблемами сімейної взаємодії.

Психологічний клімат є найважливішою складовою сім'ї, тому що відображає характерний, найчастіше стійкий, емоційний настрій кожного її члена. Загалом, кожен член родини робить свій внесок до сімейної атмосфери, а також має вплив на міжособистісні відносини, самопочуття членів сім'ї. Відповідно, рівень згуртованості, адаптованості й збалансованості впливає на гармонійність функціонування сімей різного типу, що виявляється у задоволеності стосунками та визначає психологічний клімат у родині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою психологічного клімату та згуртованості сім'ї займалося багато як зарубіжних, так і українських учених.

.....Такі зарубіжні дослідники як S Hendrick, A. Dicke, C Hendrick [1] запропонували шкалу дослідження сімейних стосунків; на основі аналізу показників вказаної шкали S Hendrick [2] вивів загальний показник задоволеності стосунками. Також S Hendrick та C Hendrick, разом з R. J. Sternberg та

М. Нойтат [3], розглядали проблематику любові між партнерами через задоволення стосунками; К. Murthy, A. Rotzien, T. Vacha-Haase [4] вивчали й проаналізували різні аспекти валідності досліджень, що стосуються шкали «любовних настанов» Hendrick-Hendrick та впливають на задоволеність стосунками партнерів, а, відповідно, й на психологічний клімат у родині. Такий вчений як R. Erskine [5] розглядав практичні питання психотерапевтичного налаштування та залученості у стосунки з точки зору створення позитивного психологічного клімату у сім'ї.

Серед українських вчених, в контексті теми нашого дослідження, А.Галичанська [6] розглядала проблематику психологічного клімату молодії сім'ї; Н. Грисенко та К. Батаєва [7] досліджували вплив різних форм благополуччя на задоволеність шлюбом осіб зрілого віку; С. Маринкевич [8] розглядала задоволеність шлюбом як індикатор гармонійного чи дисгармонійного функціонування сімейної системи загалом; В.Ткаченко [9] вивчала як різні соціально-психологічні умови впливають на благополуччя подружніх відносин; А. Шпилевська [10] досліджувала такий чинник задоволеності подружжя шлюбом як статеворольова диференціація; структуру і надійність шкали взаємної адаптації.

Проте, все ж актуальною і малодослідженою у вітчизняній психології залишається проблема впливу психологічного клімату на функціонування сімей різного типу.

Мета статті – дослідження психологічного клімату та особливостей функціонування сімей різного типу.

Виклад основного матеріалу. На думку багатьох науковців [11] психологічний клімат сім'ї формується під впливом двох основних чинників: мікросоціальних умов життєдіяльності родини (її склад, рівень добробуту, соціальний статус) та соціально-психологічного клімату, основні елементи якого засвоюються внаслідок тісної взаємодії членів родини. Загалом, виділяють два типи психологічного клімату в сім'ї – сприятливий та несприятливий.

Згуртованість і психологічний клімат тісно пов'язані між собою. Високий рівень згуртованості створює сприятливий психологічний клімат в сім'ї, де панують довіра, взаєморозуміння та підтримка. Це і виявляє взаємозв'язок між ними. Психологічна згуртованість – це перша ознака сприятливого психологічного клімату у сім'ї. Саме згуртованість характеризує психологічну відстань та успішну чи неуспішну адаптацію між членами родини (емоційну дистанцію або близькість).

Циркулярна модель Д. Олсона, яка фокусується на вимірах згуртованості й адаптації і, на яку ми будемо спиратися в емпіричній частині дослідження, доводить, що згуртованість сім'ї й адаптованість її членів безпосередньо впливає на психологічний клімат у родині та визначають певний тип функціонування сімейної системи. В моделі Д. Олсона між згуртованістю, адаптивністю та психологічним кліматом існує прямий взаємозв'язок, тому що згуртованість і

адаптація в його моделі – це складова психологічного клімату, де прослідковується суттєвий взаємовплив цих явищ і взаємну залежність між ними.

Основна гіпотеза циркулярної моделі полягає в тому, що збалансовані сімейні системи більш стійкі та функціональні у порівнянні з незбалансованими сімейними системами. Відповідно сім'ї зі сприятливим психологічним кліматом – це збалансовані сім'ї, тобто вони мають середні (помірні) рівні згуртованості та адаптації (гнучкості). Таким чином, одним із завдань нашого дослідження було підтвердити чи спростувати цю гіпотезу.

В емпіричному дослідженні взяли участь сім'ї студентів (як батьківські, так і власні – у кого вони були) денної та заочної форм навчання таких ЗВО: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, УДУ імені М. Драгоманова, КСУ імені Б. Грінченка. Первинне опитування проводилося на платформі Google Forms, де було створено форму для проведення опитування респондентів, а також, була додатково була проведена бесіда з учасниками опитування.

Загальна вибірка дослідження склала 48 сімей по 16 сімей, які ми класифікували за такими категоріями: «молоді сім'ї», «сім'ї з підлітками» та «зрілі сім'ї».

Для проведення емпіричного дослідження було обрано методику: опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона), авторами якого є Д. Х. Олсон, Дж. Портнер та І. Лаві; адаптація М. Перре, 1986 р.) [12]. В основі методики лежить «циркулярна модель» Д. Х. Олсона, яка дає можливість оцінити особливості взаємодії між членами сім'ї за такими показниками: *згуртованість сім'ї* (емоційний зв'язок, сімейні кордони, прийняття рішень, час, друзі, інтереси та відпочинок) та *сімейна адаптація* (лідерство, контроль, дисципліна, правила у сім'ї), що впливають на психологічний клімат та визначають тип функціонування сім'ї.

Автори опитувальника виділяють помірні (збалансовані) та крайні (екстремальні – незбалансовані) рівні сімейної згуртованості та адаптації та вважають, що саме збалансовані рівні є показником успішності функціонування сімейної системи. Для сімейної згуртованості такими рівнями є *розділений* та *пов'язаний*, для сімейної адаптації – *структурований* та *гнучкий*. Екстремальні рівні зазвичай розглядаються як проблематичні, які ведуть порушення функціонування сімейної системи, для згуртованості – *роз'єднаний* та *зчеплений*; для адаптації – *ригідний* та *хаотичний*. За допомогою комбінування чотирьох рівнів згуртованості та чотирьох рівнів адаптації можна визначити 16 типів сімейних систем, 4 з яких є помірними за обома рівнями і називаються *збалансованими*, 4 – екстремальними, або *незбалансованими*, оскільки мають крайні показники по обох рівнях.

Вісім інших типів є середніми (*середньозбалансованими*), оскільки один із параметрів відноситься до екстремальних, а інший – до збалансованих рівнів.

Нижче, у зведеній таблиці подано узагальнені показники опрацювання результатів опитування членів сімей за базовими шкалами та визначеними типами сімейного функціонування.

Зведена таблиця за методикою «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» Д. Олсона більш наочно демонструє вплив показників адаптації та згуртованості на збалансованість та особливості функціонування різних типів сімейних пар, які виступили респондентами нашого дослідження.

Таблиця 1.

Узагальнені показники типів функціонування сімейних пар за методикою «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона), n=48

Типи сімей	За згуртованістю			За адаптацією		За збалансованістю		
	Роз'єднаний тип	Розділений тип	Пов'язаний тип	Хаотичний тип	Гнучкий тип	Не збалансований тип	Середньозбалансований тип	Збалансований тип
Зрілі подружні пари	0	4	4	5	3	0	9	7
Сім'ї з підлітками	3	3	2	7	1	3	9	4
Молоді подружні пари	1	3	4	6	2	1	10	5
Всього за вибіркою	4	10	10	18	6	4	28	16

Проаналізуємо отримані результати та нижче візуалізуємо їх у вигляді діаграм (Мал. 1-5).

За рівнем згуртованості найвищі бали отримали «молоді подружні пари» (середнє значення показника 41,25), серед яких до незбалансованого типу відноситься 1 сімейна пара, до середньозбалансованого 10 сімейних пар і до збалансованого типу 5 молодих подружніх пар. При цьому, 1 подружня пара відноситься до роз'єданого типу, 3 сімейні пари до розділеного типу; 4 – до пов'язаного типу, 6 – до хаотичного і 2 сімейні пари до гнучкого типу сімейного функціонування.

Нижче (Рис. 1.) подаємо відсоткове співвідношення отриманих показників у відсотках.

Рис.1. Згуртованість молодих подружніх пар за «Шкалою сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона)

Так за згуртованістю у молодих сімей роз'єднаний тип міжособистісної взаємодії спостерігається у 12,5 % досліджуваних пар, розділений – у 37,5%, а пов'язаний тип складає 50%, що вказує на достатньо збалансований тип функціонування таких сімей. Хоча в силу юнацького максималізму й необхідності первинної адаптації можуть виникати деякі конфлікти, на що вказує наявність роз'єданого типу.

Друге місце за рівнем згуртованості посіли «зрілі подружні пари» (середнє значення показника 38,75) серед яких немає сімей з незбалансованим типом функціонування, до середньо-збалансованого відносяться 9 сімейних пар і до збалансованого типу 7 зрілих подружніх пар. При цьому, 4 сімейні пари відносяться до розділеного типу; 4 – до пов'язаного типу, 5 – до хаотичного і 3 сімейні пари до гнучкого типу сімейного функціонування (Рис. 2.).

Рис. 2. Рівні згуртованості зрілих подружніх пар за «Шкалою сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона)

У «зрілих подружніх пар» роз'єднаний тип міжособистісної взаємодії відсутній, а розділений та пов'язаний мають однакові показники у 50%, що визначається більшою поміркованістю у вибудовуванні взаємодії та наявним досвідом міжособистісної комунікації.

На третьому місці за рівнем згуртованості опинились «сім'ї з підлітками» (середнє значення показника 37,19) серед яких до незбалансованого типу відноситься 3 сімейні пари, до середньо-збалансованого 9 сімейних пар і до збалансованого типу 4 сімей з підлітками. При цьому, 3 подружні пари відноситься до роз'єданого типу, 3 сімейні пари до розділеного типу; 2 – до пов'язаного типу, 7 – до хаотичного і 1 сімейна пара до гнучкого типу сімейного функціонування (Рис. 3).

Рис. 3. Згуртованість сімей з підлітками за «Шкалою сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона)

Щодо «сімей з підлітками», то показники рівня згуртованості знижуються, оскільки тут роз'єднаний тип міжособистісної взаємодії складає вже 37,5 %, розділений теж – 37.5%, а пов'язаний – лише 25%. Передусім, це пояснюється як кризовим періодом розвитку підлітків, так і складними, власне кризовими, станами людей, які переживають стреси через військові дії та загрози сьогодення.

Стосовно показників рівнів адаптації, то переважна більшість респондентів відноситься до хаотичного типу сімейної взаємодії (Рис. 4).

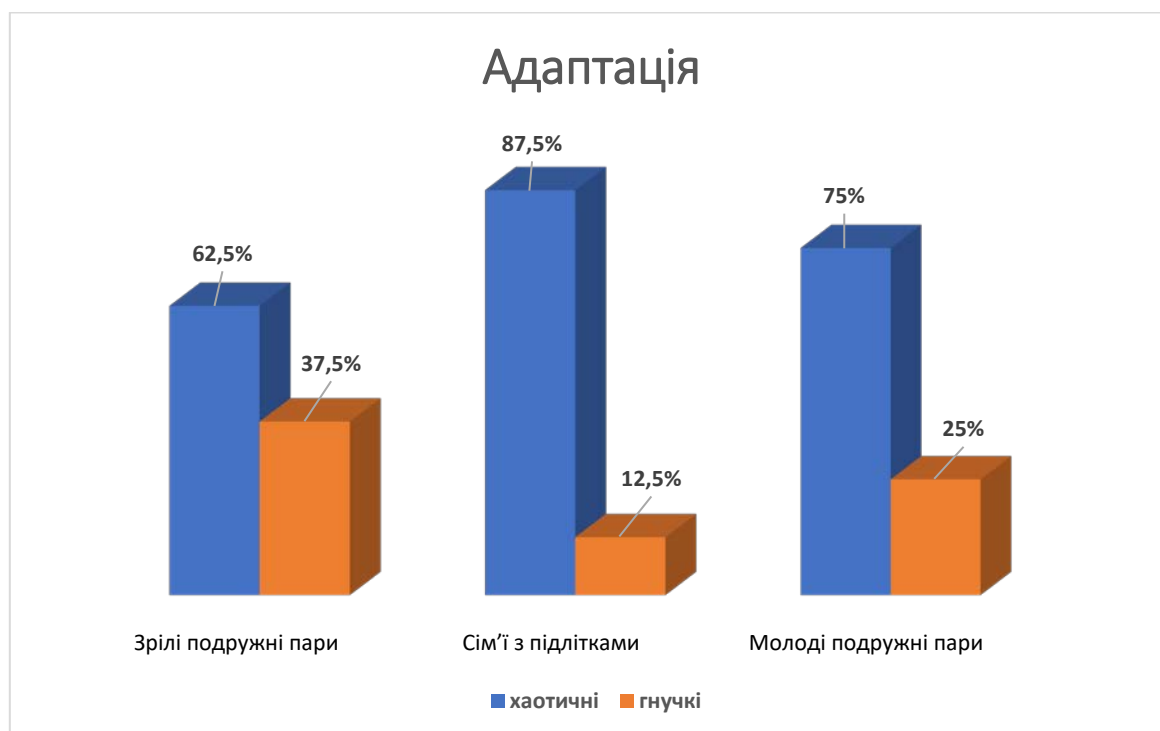

Рис. 4. Адаптація сімей різних типів за «Шкалою сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона)

Щодо міжособистісної адаптації членів сімей, то у «зрілих подружніх пар» хаотичний тип міжособистісної взаємодії складає 62.5%, а гнучкий тип - 37,5%; у «сімей з підлітками» хаотичний тип становить –87,5%, а гнучкий тип – 12,5 %; у «молодих сімей» до хаотичного типу відносяться 75%, а до гнучкого – 25%. Тут ми спостерігаємо підтвердження попередньої тенденції як і щодо згуртованості: Найвищий показник хаотичності у стосунках притаманний сім'ям з підлітками, далі, в порядку спадання рівня хаотичності, хоча й мають досить високі показники йдуть молоді сім'ї. Найнижчий показник хаотичності мають зрілі подружні пари, хоча він і складає більше половини.

Переважаання хаотичного типу має досить логічне пояснення. Ми всі вже четвертий рік живемо у постійному стресі війни, тобто у кризових умовах, а хаос набирає високих обертів саме у кризових умовах. Ми маємо надію на те, що війна скоро закінчиться і, ми всі перейдемо до гнучкого та структурного типу адаптації, і сім'ї досліджуваних будуть більш збалансованими.

Далі проаналізуємо показники збалансованості міжособистісної взаємодії сімей різного типу, базуючись на показниках рівнів їх згуртованості й адаптивності. (Рис. 5).

Рис. 5. Збалансованість сімей різних типів за «Шкалою сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3 / Тест Д. Х. Олсона)

Тепер проаналізуємо узагальнені показники збалансованості функціонування сімей різних типів.

Показник незбалансованості для зрілих подружніх пар складає 0% ; для сімей з підлітками – 18,75%, а для молодих сімей – 6,25%. Середньо-збалансовані показники притаманні для 56,25% зрілих сімей ; 56,25% для сімей з підлітками і 62,5% для молодих сімей. Збалансовані показники має 43,75% зрілих сімей; 25% сімей з підлітками, 31,25% молодих сімей.

Й, у підсумку, проаналізуємо отримані результати для всіх сімейних пар, щодо особливостей функціонування сімей різного типу за показниками збалансованості-незбалансованості. Серед усіх 48 (100%) сімейних пар до збалансованих сімей відноситься 16 (33,33%) сімейних пар, до незбалансованих 4 (8,34%), й, відповідно, до середньо збалансованих 28 (58,33%) сімейних пар.

Отже, отримані емпіричні результати дослідження та проведений теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дозволяє зробити висновок, що циркулярна модель та запропонована до неї методика, дозволяють інтегрувати системну теорію з практичними процесами розвитку і проходження сім'єю свого життєвого циклу на шляху до збалансованого функціонування.

Висновки. Встановлено, що психологічний клімат сім'ї згуртованість та адаптованість – це тісно пов'язані поняття, які значно впливають на розвиток та благополуччя кожного члена родини й визначають тип функціонування сімейних систем. За результатами емпіричного дослідження на першому місці за згуртованістю знаходяться молоді сім'ї, на другому зрілі подружні пари й на

третьому сім'ї з підлітками. Така ж, хоча й зворотня тенденція спостерігається й щодо адаптивності. Сім'ї з підлітками мають найнижчий рівень адаптивності, далі йдуть молоді сім'ї, а найвищою адаптивністю характеризуються зрілі подружні пари.

Отже, дані отримані за методикою Д. Олсона підтвердили його гіпотезу щодо залежності рівня згуртованості та адаптації від стадії життєвого циклу сім'ї, а також їх впливу на збалансованість функціонування сімей різних типів. Сім'ї будуть завжди змінювати свою систему функціонування, щоб адаптуватися до потреб розвитку, ситуації та стадії життєвого циклу сім'ї.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на пошук шляхів підвищення рівня згуртованості та адаптованості сімей різного типу та, відповідно, покращення їх психологічного клімату й збалансованого функціонування.

Література:

1. Hendrick, S. S., Dicke, A., & Hendrick, C. (1998). The relationship assessment scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(1), 137–142. doi: 10.1177/0265407598151009
2. Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 50(1), 93–98. doi:10.2307/352430
3. Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In R. J. Sternberg & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp. 56–78). New York/London: The Guilford Press
4. Murthy, K., Rotzien, A., & Vacha-Haase, T. (1996). Validity studies second-order structure underlying the Hendrick-Hendrick Love Attitudes Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 56(1), 108–121. doi:10.1177/0013164496056001007
5. Erskine, R. G. (1998). Attunement and involvement: Therapeutic responses to relational needs. *International Journal of Psychotherapy*, 3(3), 235.
6. Галичанська А. В. Психологічний клімат молоді сім'ї. / *Соціальна психологія* № 1, 2003. С. 116 – 122.
7. Грисенко Н.В. Роль різних форм благополуччя у задоволеності шлюбом осіб зрілого віку / Н.В. Грисенко, К.Ю. Батаєва // *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Психологія*. 2016. Вип. 22. С. 51-61.
8. Маринкевич С. М. До питання про задоволеність шлюбом як індикатор функціонування сімейної системи / С. М. Маринкевич // *Філософія. Культура. Життя*. 2013. Вип. 39. С. 252-262.
9. Ткаченко В. Є. Соціально-психологічні умови благополуччя подружніх відносин / Н.В. Грисенко, К.Ю. Батаєва.// *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 27. С. 111-120.
10. Шпилевська А. А. Статеврольова диференціація як фактор задоволеності подружжя шлюбом / А. А. Шпилевська // *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Педагогіка і психологія*. 2014. Т. 22, вип. 20. С. 97-107.
11. *Normal family processes* / ed. Froma Walsh. 2nd ed. N. Y.: The Guilford Press, 1997. 483 p.
12. Опитувальник «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES-3) (ni.biz.ua).

References

1. Hendrick, S. S., Dicke, A., & Hendrick, C. (1998). The relationship assessment scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(1), 137–142. <https://doi.org/10.1177/0265407598151009>

2. Hendrick, S. S. (1988). A generic measure of relationship satisfaction. *Journal of Marriage and the Family*, 50(1), 93–98. <https://doi.org/10.2307/352430>
3. Hendrick, S. S., & Hendrick, C. (1997). Love and satisfaction. In R. J. Sternberg & M. Hojjat (Eds.), *Satisfaction in close relationships* (pp. 56–78). New York/London: The Guilford Press.
4. Murthy, K., Rotzien, A., & Vacha-Haase, T. (1996). Validity studies second-order structure underlying the Hendrick-Hendrick Love Attitudes Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 56(1), 108–121. <https://doi.org/10.1177/0013164496056001007>
5. Erskine, R. G. (1998). Attunement and involvement: Therapeutic responses to relational needs. *International Journal of Psychotherapy*, 3(3), 235.
6. Halychanska, A. V. (2003). Psykholohichnyi klimat molodoi simi [Psychological climate of a young family]. *Sotsialna psykholohiia – Social Psychology*, 1, 116–122 [in Ukrainian].
7. Hrysenko, N. V., & Bataieva, K. Yu. (2016). Rol riznykh form blahopoluchchia u zadovolenosti shliubom osib zriloho viku [The role of various forms of well-being in marital satisfaction of mature individuals]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Psykholohiia – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Psychology*, 22, 51–61 [in Ukrainian].
8. Marynkevych, S. M. (2013). Do pytannia pro zadovolenist shliubom yak indykator funktsionuvannia simeinoi systemy [On the issue of marital satisfaction as an indicator of the functioning of the family system]. *Filosofia. Kultura. Zhyttia – Philosophy. Culture. Life*, 39, 252–262 [in Ukrainian].
9. Tkachenko, V. Ye. (2011). Sotsialno-psykholohichni umovy blahopoluchchia podruznykh vidnosyn [Socio-psychological conditions of marital relationship well-being]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii – Scientific Studies in Social and Political Psychology*, 27, 111–120 [in Ukrainian].
10. Shpylevska, A. A. (2014). Statevo-rolova dyferentsiatsiia yak faktor zadovolenosti podruzzhzia shliubom [Gender-role differentiation as a factor of marital satisfaction]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii: Pedagogika i psykholohiia – Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Pedagogy and Psychology*, 22(20), 97–107 [in Ukrainian].
11. Walsh, F. (Ed.). (1997). *Normal family processes* (2nd ed.). New York: The Guilford Press.
12. Shkala simeinoi adaptatsii ta zghurtovanosti (FACES-3) [Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scales]. (n.d.). Retrieved from <http://ni.biz.ua> [in Ukrainian].